

С. В. Нікітенкокандидат історичних наук,
доцент кафедри економіки та фінансів
Херсонського державного аграрного університету

ПРІОРИТЕТИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ТА РОЛЬ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В НАЛАГОДЖЕННІ ФІЗКУЛЬТУРНО-МАСОВОЇ РОБОТИ ТА ПІДГОТОВКИ СПОРТСМЕНІВ ВИЩОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ

Фізична культура – складова частина загальної культури суспільства, спрямована на зміцнення здоров'я, розвиток фізичних, морально-вольових та інтелектуальних здібностей людини з метою гармонійного формування її особистості. Проаналізовано ключові проблеми організації управління фізичною культурою і спортом в Україні на сучасному етапі. Зазначено, що заняття фізкультурою та спортом є ключовим сегментом у формуванні здорової нації, а досягнення спортсменів на міжнародній арені піднімають престиж держави. Розуміння того, що майбутнє будь-якої держави визначається здоров'ям членів суспільства, призвело до посилення ролі фізичної культури та спорту в діяльності держави та органів самоврядування.

Ключові слова: державне управління, місцеве самоврядування, фізична культура, спорт.

Постановка проблеми. Сфера фізичної культури і спорту виконує в суспільстві низку важливих функцій і охоплює всі вікові групи населення. Її багатофункціональний характер проявляється в тому, що фізична культура і спорт зумовлюють розвиток фізичних, естетичних і моральних якостей особистості, в організації суспільно-корисної діяльності, дозвілля населення, профілактиці захворювань, вихованні підростаючого покоління, фізичній і психоемоційній рекреації і реабілітації, є видовищем, сприяє комунікації тощо. Фізична культура, виступаючи однією з граней загальної культури людини, її здорового способу життя, багато в чому визначає поведінку людини в навчанні, на виробництві, в побуті, в спілкуванні, сприяє вирішенню соціально-економічних, виховних та оздоровчих завдань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Однією з проблем, що актуалізує необхідність проведення нашого дослідження, виступає деінтеграція системи державного управління фізичною культурою і спортом, що наступила після розпаду Радянського Союзу [1, с. 129]. Роль місцевого самоврядування в підтримці професійних спортсменів та розгортання спортивно-масової роботи досліджували О. Алікова [2], О. Кулик [3], К. Кудлата [4], І. Рибач [5], О. Скороход [6], І. Шевчук [7] та авторський колектив у складі Г. Путьятіної і В. Горбачова [8].

Мета статті. Головною метою роботи є визначення пріоритетів державного управління і місцевого самоврядування в галузі фізичної культури і спорту в Україні.

Виклад основного матеріалу. У повоєнні роки Радянський Союз уперше направив спортивну збірну на Олімпійські ігри. Вдалий виступ олімпійців покликаний був підняти авторитет країни на міжнародній арені. Із того часу підготовка спортсменів вищої кваліфікації стала одним зі складників формування іміджу СРСР. У свою чергу, ця обставина стимулювала розвиток масового фізкультурного руху, адже на низовому рівні можна було відібрати перспективну молодь, яку потім досвідчені тренери готували до перемог на міжнародних змаганнях. Збудована за принципом «демократичного» централізму радянська управлінська система ставила перед місцевими органами влади відповідні завдання щодо розгортання масового спортивного руху на периферії (військово-спортивні ігри «Орлятко» та «Зірниця», комплекс «ГТО», підготовка призовної молоді по лінії ДТСАФ тощо). Із розпадом Радянського Союзу нашій державі прийшлося не тільки організовувати нові органи управління, які не були «зав'язані» на Москву, але й реформувати всю систему соціально-економічних відносин, здійснюючи перехід від планово-розподільчої моделі до ринкових відносин.

До очікуваних у такій ситуації об'єктивних труднощів додалися суб'єктивні, пов'язані з корупцією, некомпетентністю частини управлінських кадрів, зменшенням фінансування фізкультурно-спортивної галузі. Тому актуальним є твердження О. Кузьменко: «На сучасному етапі розвитку українського суспільства зберігається актуальність усебічної підтримки сфери фізичної культури та спорту з боку держави. Тільки за умови оптимального поєднання дій усіх зацікавлених суб'єктів управління стане реальним забезпечення людиною оптимальною руховою активністю протягом усього життя, досягнення нею достатнього рівня фізичної та функціональної підготовленості, впровадження традицій здорового способу життя, сприяння її соціальному, біологічному та психічному благополуччю» [9, с. 36]. В умовах розширення повноважень органів місцевого самоврядування зростає їхня роль у поширенні масовості занять фізичною культурою та спортом населення міст і сіл, а також сприянні розвитку професійного спорту. У Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» [10] та «Про засади державної регіональної політики» [11] визначено систему та повноваження органів місцевого самоврядування в галузі фізичної культури, спорту і туризму. До компетенції виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належать власні (самоврядні) повноваження. Зокрема управління закладами фізкультури та спорту, оздоровчими закладами, молодіжними, підлітковими закладами за місцем проживання, організація їх матеріально-технічного та фінансового забезпечення. На них тепер покладається розв'язання питань організації якісного медичного обслуговування та харчування в спеціалізованих закладах фізичної культури та спорту, створення умов для занять фізичною культурою й спортом за місцем проживання населення та в місцях масового відпочинку; вони покликані реєструвати статuti (положення) фізкультурно-оздоровчих закладів, незалежно від форм власності.

Сьогодні на найвищому рівні державного управління постало завдання усвідомлення нової ролі держави, суть якої полягає не у жорсткому управлінні процесами розвитку суспільства, а у наданні послуг, сприянні соціально-економічному розвитку, служінні інтересам суспільства і людини. «Останнім часом в Україні здійснюються заходи, спрямовані на формування та вдосконалення сфери фізичної культури

і спорту. Державна програма розвитку фізичної культури і спорту та Цільова комплексна програма «Фізичне виховання – здоров'я нації», які реалізувались наприкінці минулого та на початку нового століття в Україні, визначили організаційно-управлінські, нормативно-правові та інші засади її функціонування в нових соціально-економічних умовах» [12, с. 42-43].

Реформи місцевого самоврядування та адміністративно-територіального устрою, ініційовані в Україні, покликані вдосконалити систему управління місцевими справами, сформувати територіальні громади на новій просторовій основі з ресурсами (правовими, фінансовими тощо), достатніми для надання населенню повноцінних публічних послуг, забезпечення комфортних і безпечних умов проживання людини [13, с. 41].

До органів управління фізичною культурою і спортом належать державні та громадські органи управління, законодавчі й виконавчі органи спеціальної компетенції, що здійснюють реалізацію державної політики в галузі фізичної культури і спорту. Щодо цього цілком слушно зазначив І. Гасюк: «Організаційна структура державного управління розвитком фізичної культури і спорту – це сукупність відносин між ланками апарату державного управління, організаційних зв'язків між ними, які перебувають у такій декомпозиції, яка забезпечує найоптимальнішу взаємодію та координацію між ними і спроможна забезпечити позитивну динаміку розвитку та повсякденне функціонування галузі» [14, с. 20].

Неухильний інтерес та координація і контроль із боку державних управлінських структур щодо проблем фізичної культури і спорту, зацікавлення місцевих органів самоврядування в реалізації короткотермінових і перспективних програм розвитку фізичної культури і спорту – запорука динаміки цієї галузі. «На сучасному етапі розвитку українського суспільства зберігається актуальність усебічної підтримки розвитку сфери фізичної культури і спорту. Особливо така підтримка необхідна на рівні територіальних громад сіл, селищ та міст – дієздатних та соціально-активних суб'єктів, яким, відповідно до статті 140 Основного Закону, належить конституційне право на здійснення місцевого самоврядування. Ситуація у сфері фізичної культури та спорту залишається складною. Найгострішою проблемою є низький рівень залучення населення (13,5%) до занять фізкультурно-оздоровчої спрямовано-

сті. За цим показником Україна суттєво поступається Фінляндії, Швеції, Великобританії, Чехії, Німеччині та іншим країнам» [15, с. 61]. Ця проблема пов'язана з недостатньою популяризацією у засобах масової інформації (далі – ЗМІ) повсякденних занять населення фізичною культурою і спортом, а тому й недостатньою увагою з боку держави до проблем, що накопичилися і відсутністю комплексного підходу в їх розв'язанні. «Водночас, незважаючи на значну увагу до проблематики стосовно державної політики у сфері ЗМІ, вітчизняні та зарубіжні наукові дослідження не дають комплексної відповіді на питання щодо практики формування цієї політики як цілісного процесу та його концептуальних чинників. Ця проблема набуває особливої актуальності у зв'язку з визначенням в Україні нових підходів до формування й реалізації внутрішньої та зовнішньої політики держави за умов демократичного розвитку, інтеграції до європейського та світового співтовариства, становлення інформаційного суспільства. Зазначені вище системні суспільні зміни є також умовою внесення до порядку денного питання про необхідність оптимізації державного управління у сфері ЗМІ, що має ґрунтуватися і формуватися на засадах нової державної політики» [16, с. 4]. Ефективність інформаційного складника місцевого самоврядування визначається рівнем довіри громадян до політичних і державних інститутів.

Маємо зазначити, що вади в організації спортивно-масової роботи органами державного управління та місцевим самоврядуванням характерні не тільки для нашої країни. Аналогічні проблеми дослідники виявили і в Російській Федерації. Так, у дисертації О. Душаніна зазначається, що в процесі реформування управління галуззю «відсутні об'єктивні причини і правове обґрунтування заміни одного органу іншим; спостерігається тенденція до послаблення ролі держави у розвитку фізичної культури і спорту, визначається передчасність передання низки функцій державного органу управління фізичною культурою і спортом громадським об'єднанням і організаціям; не використовується досвід організації і управління фізичною культурою і спортом в СРСР та провідних спортивних країнах світу; не виконуються сповна законодавчі акти, що регламентують діяльність органів управління фізичною культурою і спортом» [17, с. 10].

На переконання В. Кононовича, на сучасному етапі розвитку українського суспільства зберігається актуальність усебічної підтримки сфе-

ри фізичної культури і спорту з боку держави. Такий стан речей унормований чинним законодавством. У статті 3 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» зазначається, що держава регулює відносини в сфері фізичної культури і спорту шляхом формування державної політики у цій сфері, створення відповідних державних органів, фінансового, матеріально-технічного, кадрового, інформаційного, нормативно-правового та іншого забезпечення розвитку фізичної культури і спорту, а також визнання широкого самодіяльного статусу фізкультурно-спортивного руху в Україні й комплексної взаємодії державних органів із громадськими організаціями фізкультурно-спортивної спрямованості [18, с. 2]. У свою чергу, І. Гасюк солідаризується з В. Чіркніним: «У соціально-економічній системі фізичної культури і спорту діють не тільки принципи кібернетики, але й синергетики. На нашу думку, це означає те, що досліджувана система управляється не тільки структурними, але й безструктурними способами. Загалом, управління є необхідним тому, що забезпечує рівновагу в будь-яких системах, забезпечує їхній поступальний розвиток, ефективну діяльність колективів людей, а без нього настає колапс, анархія, безладдя» [19, с. 200].

Основним завданням під час виділення функцій державного управління є створення чіткої, несуперечливої системи їх реалізації. Керуючий вплив державних органів не повинен мати дублюючого характеру, їхні повноваження не можуть перетинатися на шкоду інтересам керованих суб'єктів. Створення такої системи не є завданням, що вирішується швидко, адже необхідно постійно вдосконалювати існуючий механізм розподілу управлінських прав і обов'язків. Механізм спільного вироблення підходів до вирішення проблем фізкультурно-спортивної галузі підтверджує перехід від вертикальної моделі управління до договірної і відкриває перед суб'єктами ширші можливості в самостійному пошуку засобів і прийомів управління галуззю на своїй території. Удосконалення функціонування галузі фізкультури і спорту вимагає цілком конкретних заходів щодо корегування діяльності держави відносно фізичної культури і спорту, їхньої організації. Першим кроком може і повинен стати інституціонально-організаційний поділ системи управління сфери фізичної культури і спорту відповідно до цільової спрямованості її підсистем у соціально-орієнтованому суспільстві на:

- сферу забезпечення належного рівня якості життя населення;
- сферу професійно-трудової діяльності, зокрема етапи підготовки до неї.

Висновки і пропозиції. Турбота про розвиток фізичної культури і спорту – найважливіший складник соціальної політики держави, що забезпечує втілення в життя гуманістичних ідеалів, цінностей і норм, які відкривають широкий простір для виявлення здібностей людей, задоволення їхніх інтересів і потреб, активізації людського фактору. Важливим завданням державної політики у сфері фізичної культури і спорту є формування оптимальної галузевої моделі управління, де буде чітко розділено і узгоджено компетенцію і повноваження всіх суб'єктів фізкультурно-спортивної діяльності як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях.

На жаль, натеper в Україні не сформовано необхідної матеріально-технічної інфраструктури фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової роботи за місцем навчання, роботи, проживання і відпочинку населення. Майже відсутня вітчизняна спортивна індустрія, спрямована на виробництво високоякісного спортивної форми, інвентарю та обладнання, яка була б здатна скласти конкуренцію провідним виробникам такої продукції у розвинутих країнах. На законодавчому рівні громадянам надається забезпечений державною необхідний єдиний стандарт фізичного виховання, обсягу і складу послуг у сфері фізичної культури та спорту, а також гарантуються рівні для всіх громадян правові можливості фізичного вдосконалення, зокрема оволодіння спортивною майстерністю для всіх охочих, заохочується діяльність, що сприяє розвитку фізичної культури та спорту і укріпленню здоров'я людини. Зрозуміло, що законодавство і управлінські методи у сфері фізичної культури та спорту необхідно удосконалювати.

Список використаної літератури:

1. Нікітенко С. Ключові проблеми в організації державного управління розвитком фізичної культури та спорту в Україні на сучасному етапі. Наукові праці: державне управління. Миколаїв. 2013. Вип. 190.
2. Алікова О. Конституційні засади вдосконалення системи управління фізичною культурою і спортом в Україні в контексті адміністративно-територіальної реформи. Актуальні проблеми держави і права. 2005. С. 177-182.
3. Кулик О. Робота органів виконавчої влади з питань молодіжної та сімейної політики, фізичної культури, спорту і туризму щодо забезпечення реалізації Послання Президента України до Верховної Ради України: «Україна: поступу XXI століття. Стратегія економічного та соціального розвитку на 2000–2004 роки» і Програми діяльності Кабінету Міністрів України. Реформи заради добробуту: Зб. матеріалів всеукр. семінару-наради, Донецьк, 27-28 квітня. Київ, 2000.
4. Кудлата К. Державне управління фізичною культурою та спортом на регіональному рівні: поняття та сутність. Інвестиції: практика та досвід. 2013. № 23. С. 156-160.
5. Рибчич І. Організаційно-правові механізми управління системою надання фізкультурно-спортивних послуг у державі. Ефективність державного управління. Зб. наук. праць. 2015. Вип. 42.
6. Скороход О. Надання послуг населенню органами місцевого самоврядування як пріоритет діяльності місцевої громади. Стратегічні пріоритети. 2010. № 1. С. 41-46.
7. Шевчук І. Методологічні аспекти державного управління фізичною культурою і спортом на регіональному рівні. Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія «Управління». 2014. Вип. 3. С. 243-251.
8. Путятіна Г., Горбачов В. Організаційний механізм регіонального управління сферою фізичної культури та спорту. Слобожанський науково-спортивний вісник. 2013. № 5 (38). С. 200-2004.
9. Кузьменко О. Сучасний стан державного управління фізичною культурою й спортом в Україні та Європі. Держава та регіон. 2011. № 3.
10. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 р. № 280/97. Відомості Верховної Ради України. 1997. № 24.
11. Закон України «Про засади державної регіональної політики» 05.02.2015 № 156-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 13.
12. Обозна О. Розвиток фізичної культури і спорту як важливий напрям державної політики України щодо забезпечення здоров'я громадян. URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej20/PDF/8.pdf>
13. Скороход О. Надання послуг населенню органами місцевого самоврядування як пріоритет діяльності місцевої громади. Стратегічні пріоритети. 2010. № 1.
14. Гасюк І. Механізми державного управління фізичною культурою та спортом в Україні. Автореф. дис. ... д-ра з держ. упр., Київ, 2013.
15. Базенко В. Розвиток фізичної культури та спорту в умовах децентралізації. Актуальні проблеми державного управління. Зб. наук. праць Одеського регіон. ін-ту держ. управління. Вип. 2 (62). 2015.

16. Дрешпак В. Концептуальні чинники формування державної політики України у сфері засобів масової інформації. Автореф. дис. ... канд. наук з держ. управління. Дніпропетровськ, 2005.
17. Душанин А.П. Государственное управление физической культурой и спортом в Российской Федерации (Организационно-правовые вопросы). Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Москва, 2000.
18. Кононович В. Розвиток фізичної культури і спорту в Україні як один з пріоритетів державного управління. Теорія та практика державного управління. Вип. 2 (41). 2013.
19. Гасюк І. Підходи до дослідження системи державного управління розвитком фізичної культури і спорту. Державне управління та місцеве самоврядування: зб. наук. пр. Донецьк: Вид-во ДРІДУ НАДУ, 2010. № 4 (7).
-

Никитенко С. В. Приоритеты государственного управления и роль местного самоуправления в налаживании физкультурно-массовой работы и подготовке спортсменов высшей квалификации

Физическая культура – составная часть общей культуры общества, направленная на укрепление здоровья, развитие физических, морально-волевых и интеллектуальных способностей человека с целью гармоничного формирования личности. Проанализировано ключевые проблемы организации управления физической культурой и спортом в Украине на современном этапе. Отмечено, что занятия физической культурой и спортом являются важным сегментом в формировании здоровой нации, а достижения спортсменов на международной арене поднимают престиж государства, которое они представляют. Понимание того, что будущее любой страны определяется здоровьем членов общества, привело к усилению роли физической культуры и спорта в деятельности государства и органов самоуправления.

Ключевые слова: государственное управление, местное самоуправление, физическая культура, спорт.

Nikitenko S. V. Priorities of public administration and the role of local self-government in the creation of physical culture mass work and training of athletes of highest qualification

Anxiety for the development of physical culture and sports is an important characteristic of the state's social policy. It provides the realization of humanistic ideals, values and norms, which open up the extensive space for the identification of human abilities, the satisfaction of their interests and needs, the activation of the human factor. An important task of the state's policy in the field of physical culture and sport is the formation of an optimal branch management model, in which the competence and authority of all the physical culture and sports subjects will be clearly separated and coordinated at the national, regional and local levels.

Key words: state administration, local self-government, physical culture, sport.